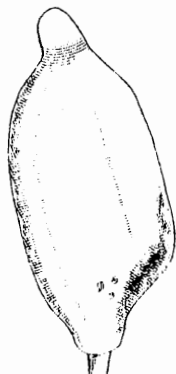

BURBAUMIA

MEDEDELINGEN VAN DE BRYOLOGISCHE
WERKGROEP DER KON.NED.NAT.HIST.VER.

11e Jaargang No 1/2 - Januari 1957

REDACTEUR: E. Agsteribbe, Galileiplantsoen 5 hs, Amsterdam-O.
ADMINISTRATEUR: S. Groenhuyzen, Jan Zwanenburghof 12'''', A'dam-W.
Gem.Giro G 183 (via postgiro 13500)

DE NAJAARSEXCURSIE NAAR BREDA EN OMGEVING

door E. Agsteribbe en F. Benjaminsen

Op 22 September 1956, des namiddags, kwam een aantal leden van de Werkgroep op het plein vóór het station Breda bijeen voor de traditionele najaarsexcursie. Aanwezig waren: E. Agsteribbe, F. Benjaminsen, S. Groenhuyzen, A. Luitingh, W. Margadant, P. Roorda van Eysinga en Prof.v.d. Wijk. Besloten werd dat twee leden de excursie zouden meemaken in de auto van Prof.v.d.Wijk en de rest per rijwiel. Dit was noodzakelijk omdat de excursieterreinen nogal ver uit elkaar lagen.

Het eerste doel was het Liesbos, gelegen ten westen van de stad. Dit bleek een tamelijk droog en zwaar beukenbos te zijn, doorkruist door sloten en greppels. Op de steile greppelkanten werd niet alleen veel *Calypogeia trichomanis* gevonden, maar ook de veel zeldzamere *C.Neesiana*. Opvallend was hier de weelderige groei van *Isopterygium elegans* en *Diplophyllum albicans*. Langs een rijweg met fietspad, aan de rand van het bos, werden verscheidene mooie vondsten gedaan. De kanten van dit fietspad bestonden uit leem en hier werd dan ook al spoedig *Fissidens taxifolius* en *Fissidens bryoides* gevonden. Langs het pad kruipende, werden o.a. nog genoteerd enige aardige mosjes, zoals *Ditrichum homo-*

allum, *Pohlia annotina* en de minuscule levermosjes *Fossombronia wondraczeki*, *Plectocolea crenulata* en *Scapania curta*. Laat in de namiddag vertrokken wij door Breda naar het noorden, waar, vlak bij Oosterhout, ons kampeerterrein "de Katjeskelder" lag, een groot zanderig terrein met bungalows temidden van dennenbossen en heide.

In de schemering werd nog even vlug de mosflora in de omgeving van het kampeercentrum verkend. In hoofdzaak bleken dit allen soorten van droge zandgrond of dennebos te zijn; hierbij viel vooral op *Isopaches bicrenatus* en *Ptilidium ciliare*. Na het avondeten volgde nog een korte vergadering, waar de plannen voor de voorjaarsexcursie 1957 nader werden besproken.

De volgende morgen werd vroeg opgestaan, omdat een uitgebreid programma moest worden afgewerkt. Het nadeel van een gebied als dit is wel dat de goede terreinen ver uit elkaar liggen, zodat nogal wat tijd verloren gaat met het opzoeken ervan. Als eerste excursiegebied kwam nu het Ulvenhoutsebos aan de beurt, gelegen ten zuidoosten van Breda. Het bestond voornamelijk uit statige dreven, omzoomd door hoog opgaande beukebomen en begrensd door diepe greppels. Vooral in deze lemige greppels werden enige aardige vondsten gedaan, zo o.a. *Sphagnum auriculatum*, *Sph. molluscum*, *Sph. schimperi* en *Lophozia ventricosa*. Ook hier groeiden hele zoden van *Diplophyllum albicans* en *Isopterygium elegans*.

Langs de Annadreef en de Royale dreef kwamen wij nu in het wat vochtiger Annabos, waar veel meer struikgewas, ondergroei en weide was te vinden, maar ook dennebos. In een drassig weiland werd het vrij zeldzame veenmos *Sphagnum teres* genoteerd, als ook de levermossen *Scapania irrigua* en *Cladopodiella fluitans*. Van hieruit ging een aantal deelnemers voor een kort onderzoek naar het Chaamse bos bij de Chaamse brug. De Chaamse beek bleek daar ter plaatse een fraaie, diep ingesneden, meanderende loop te hebben dwars door een licht beukenbos op een lemige grond. Op een van de beekwanden kwam een tiental meters lange begroeiing voor van thalleuze levermossen, namelijk *Conocephalus conicus* met jonge kegeltjes, *Marchantia polymorpha* en *Pellia epiphylla*.

Wij gingen het naar de Schelebrug over de Mark. Hier kwamen wij tussen weilanden en bebouwde velden terecht, arm aan mossen. Het volgende terrein was de Strijbeekse heide, dicht bij de

Belgische grens. Op de kaart stonden hier aan aantal vennen aangegeven. In feite bleek hier nog één sterk verland ven overte zijn, de rest was aan ontginning ten offer gevallen. Maar ook dit ven bleek niet ongerept te zijn. De mosflora was armelijk en eentonig en bestond in hoofdzaak uit een massavegetatie van *Sphagnum cuspidatum* en *Gymnocolea inflata*. Vermoedelijk heeft het de invloed ondergaan van nabij gelegen ontginningen. Wel werd aan de voet van een Moliniapol nog *Cladopodiella fluitans* gevonden.

Nu vertrok het gezelschap naar de Galderse Moer, een plas gelegen op de Galderse heide en waarschijnlijk een overblijfsel van een oude loop van de Galderse beek. Deze plas bleek moeilijk te vinden, omdat het grootste deel van de eens uitgestrekte Galderse heide nu ontgonnen was. Enige deelnemers hebbend uiteindelijk het triestige overblijfsel van de eertijds grote Galderse Moer opgespoord. Het was niet meer dan een stukje van ongeveer 40 x 150 m, verscholen tussen naalldhoutaanplantingen. Er waren nog enige plasjes en een paar diepere verveningsputten. Aan een daarvan stond prachtige *Blasia pusilla*, op een iets lemmige grond, terwijl een van de plasjes een begroeiing had van *Drepanocladus fluitans*. De rest van het gezelschap had onder-tussen op een steile greppelkant langs een bosweg (Moerweg) een rijke levermosvegetatie ontdekt. Hier bleken verschillende soorten door elkaar te groeien, namelijk: *Calypogeia trichomanis*, *Lophozia ventricosa*, *Cephalozia bicuspidata*, *Gymnocolea inflata* en de vrij zeldzame *Nardia geoscypha* en *Odontoschisma denudatum*. Vooral de laatste soort was in groten getale aanwezig met prachtige gemmen en duidelijke flagellen. In het omringende dennenbos werd nog *Campylopus flexuosus* en *Ptilidium ciliare* aangetroffen.

Het laatste terrein kwam nu aan de beurt, de Krabbe bossen, gelegen aan de grote straatweg naar Rijsbergen. Achteraf bleek dit particulier bezit te zijn, maar gelukkig kwamen wij pas in moeilijkheden aan het einde van de excursie. Al direct werd hier een bijzondere vondst genoteerd en wel *Atrichum tenellum* met vele kapsels. Vlak voor het einde van de excursie werd een vochtig, door bossen omzoomd stoppelveld ontdekt, dat misschien wel de mooiste vondsten van deze twee dagen opleverde. Een gehele hoek van dit veld bleek dicht begroeid te zijn met fructificerende *Anthoceros*, zowel *A. levis* als *A. punctatus*, vooral

in de ploegvoren. Tussen deze voren kwamen vele blauwgroene rozetten voor van *Riccia glauca* en *Riccia sorocarpa*.

In totaal werden 63 soorten bladmossen en 29 soorten levermossen genoteerd, voorwaar geen slecht resultaat, gezien het feit dat door verkaveling en ontginning van de eertijds uitgestrekte woeste gronden nog maar kleine, verbrokkelde stukken zijn overgebleven.

Summary:

The autumn field meeting of the Bryological Section was held on the 22nd and 23rd of September 1956 in the environment of Breda, a city situated in the western part of the province of Noord-Brabant.

Although this province once had extensive forests and much waste lands, the greater part has now been brought under cultivation. Nevertheless, some interesting tracts of land are still left and these were visited.

The country to the west and south of the city is traversed by several brooks and has some fine, old beech forests, growing on loamy soils. Several of these were visited in turn. Much *Diplophyllum albicans* and *Isopterygium elegans* was found here, but also *Calypogeia neesiana*, *Fissidens bryoides*, *Fossombronina wondraczeki* and *Scapania curta*. From the steep sides of some ditches the following species were gathered: *Sphagnum auriculatum*, *Sph. schimperii*, *Lophozia ventricosa* and *Conocephalus conicus*. The rather rare *Sphagnum teres* was collected in a marshy meadow.

A moorland lake on the Strijbeekse heide, was also visited but the mossvegetation consisted mainly of two *Sphagnum* species and *Gymnocolea inflata*. However, *Cladopodiella fluitans* was found here, growing on *Molinia* tussocks.

A copious growth of *Blasia pusilla* fringed a small pool (Galderse moer), probably the remnant of an old brook. Not far from this place, the rare liverwort *Odontoschisma denudatum* was collected from the banks of a woodland ride.

But the most interesting finds were made near the end of the excursion. On the moist sides of some old cart ruts *Atrichum tenellum* was found.

Nearby, bordering a deciduous forest, a moist stubble-field was simply covered with *Anthoceros punctatus*, *A. levis* and two species of *Riccia*!

Soortenlijst

Legenda:

- L = Liesbos, 22-9-56, R 4-12-12.
 K = Omgeving van kampeercentrum "de Katjeskelder" bij Oosterhout, 22-9-56, Q 4-54-34.
 U = Ulvenhoutsebos, 23-9-56, R 4-13-44.
 A = Annabos en nat weiland bij Annabos, 23-9-56, R 4-24-12.
 M = Moerweg bij Galderse Moer, 23-9-56, R 4-23-33.
 S = Ven in Strijbeekse heide, 23-9-56, R 4-23-44.
 G = Galderse Moer, 23-9-56, R 4-23-34
 SB = Schele brug over de Mark, 23-9-56, R 4-23-41.
 CH = Chaamse bos bij brug over de Chaamse beek, 23-9-56, R 4-24-32.
 KB = Krabbebossen (Buikse hoek), 23-9-56, R 4-23-24.

L K U A M S G SB CH KB Opmerkingen

MUSCI

<i>Atrichum tenellum</i>		x	
<i>Atrichum undulatum</i>	x . . x	x	
<i>Aulacomnium palustre</i>	. . . x		
<i>Barbula convoluta</i>	. . x		
<i>Brachythecium rutabulum</i>	. . x		
" spec.	x		
<i>Bryum inclinatum</i> c.sp.	. . x		det. S.G.
" intermedium c.sp.	. . x		det. E.A.
<i>Calliergonella cuspidata</i>	x		
<i>Campylopus flexuosus</i>	 x		
" fragilis	. x		
<i>Ceratodon purpureus</i>	. . . x . . x . . . x		
<i>Dicranella cerviculata</i> c.sp.	 x		

Dicranella heteromalla c.sp.	.	.	.	.	X	.	X	.	X	X		
Dicranoweisia cirrata	.	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	
Dicranum bonjeani	.	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	
Dicranum rugosum	.	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Dicranum scoparium	.	X	X	X	X	X	X	.	.	.	.	
Ditrichum homomallum	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	op leempaadje
Drepanocladus fluitans	.	.	.	.	.	X	X	.	.	.	.	
" lycopodioides	.	.	.	.	.	X	.	.	.	.	.	
Eurhynchium stokesii	X	.	X	.	.	.	X	.	X	.	.	
" striatum	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Fissidens bryoides c.sp.	X	.	.	.	.	.	.	.	X	.	.	
" taxifolius	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Punaria hygrometrica	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	X	
Hypnum cupressiforme	X	X	X	X	.	X	X	.	.	.	.	
Isopterygium elegans	X	.	X	.	.	.	.	.	.	.	.	
Leptodictyum riparium	.	.	.	.	.	.	.	X	.	.	.	
Leucobryum glaucum	X	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	
Anium hornum	X	.	X	X	.	.	.	.	X	X	.	
" punctatum	X	.	.	.	.	.	.	.	X	.	.	
" undulatum	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Plagiothecium curvifolium	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	.	
" denticulatum	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
" roeseanum	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	.	
" silvaticum	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
" "	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
var. neglectum	.	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	
" undulatum	X	.	X	.	.	.	.	.	.	.	.	
Pleurozium schreberi	.	X	.	X	.	X	.	.	.	.	.	
Pogonatum aloides	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
Pohlia annotina	X	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
" nutans	X	.	X	.	X	.	X	.	.	.	.	
Polytrichum commune	.	X	.	X	.	.	.	.	.	.	.	
" formosum	X	.	X	X	.	.	.	.	.	.	.	
" juniperinum	.	X	X	.	.	.	.	.	.	.	.	
" piliferum	.	.	.	X	.	X	X	.	.	.	.	
Pseudoscleropodium purum	.	.	X	X	.	.	.	.	.	.	.	
Rhynchostegium megapolitanum	.	.	X	.	.	.	.	.	.	.	.	
Rhytidiadelphus squarrosus	.	.	.	X	.	.	.	.	.	.	X	

L K U A M S G SECHKB Opmerkingen

Sphagnum auriculatum	. . X	
" compactum	 X	
" cuspidatum	 X X	
" fimbriatum	. . X X	
" molluscum	. . X	
" palustre	. . . X	
" recurvum	 X	
" schimperii	. . X	
" teres	. . . X	
Tetraphis pellucida	. . . X	
Tortula muralis	 X	

HEPATICA

Anthoceros laevis c.sp.	 x	op akker
" punctatus c.sp.	 x	id.
Blasia pusilla	 X	
Calyptogeia neesiana	x . . X	
" trichomanis	x . x x	
Cephalozia bicuspidata c.per.	x . x x . x x	
Cephaloziella cf. starkii	x	det. S.G.
" spec.	 X	
Cladopodiella fluitans	. . . X . X	
Conocephalum conicum	 x	
Diplophyllum albicans	x . x x	
Fossombronia wondraczeki c.sp.	x	op leempaadje
Gymnocolea inflata	 x x x	
Isopaches bicrenatus	. x	
Lepidozia reptans c.per.	. . . X	
Lophocolea bidentata	x	
" heterophylla	. . x x	
Lophozia ventricosa	. . x . x . x	
Marchantia polymorpha	 x	
Nardia geoscypha	 X	det. v.d.W.
Odontoschisma denudatum	 X . X	
Pellia epiphylla	x . x x . . . x . x x	
" endiviaefolia	x	
Plectocolea crenulata	x . . x	

<i>Ptilidium ciliare</i>	. x . . x x x . . .	
<i>Riccia glauca</i> c.sp.	 x	det. E.A.
" <i>sorocarpa</i> c.sp.	 x	id.
<i>Scapania curta</i>	x	
" <i>irrigua</i>	. . . x	

•

AANTEKENINGEN OVER DE MOSFLORA VAN MIDDEN-DRENTE

door J. Wasscher (Aalsmeer)

1. Lijst van Levermossen

Gedurende een drietal jaren werd Midden-Drente door mij vrij intensief op mossen doorzocht. Het betreft hier de streek, die naar het noorden ongeveer loopt tot de omgeving van Hooghalen, naar het oosten tot de omgeving van Orvelte, naar het zuiden tot het Mantingerzand en het Nuilerbos en die naar het westen begrensd wordt door de Drentse Hoofdvaart en de omgeving van Dwingeloo. De naaste omgeving van de plaatsen Beilen en Wijster werd beter doorzocht dan de verder afgelegen streken. In het onderstaande overzicht werden tevens enige vindplaatsen buiten genoemd gebied opgenomen. Van verschillende soorten werd van de verzamelde planten van meer dan een vindplaats materiaal bewaard, zodat als bewijsmateriaal ongeveer 700 nummers in mijn herbarium aanwezig zijn.

Door het vertrek naar elders moest het onderzoek afgebroken worden. Hoewel de waarnemingen reeds meer dan 10 jaar geleden gedaan werden, lijkt het nuttig deze alsnog vast te leggen. Als eerste volgt hieronder een lijstje van de gevonden Hepaticae. In deze lijst zijn bij elke soort de vindplaatsen opgegeven, terwijl bij de minder algemene soorten tevens is vermeld in